

İZNİK MÜZESİ'NDEKİ OSMANLI SİKKELERİNDEN ÖRNEKLER¹

Aliye YILMAZ²

Özet

İslami ülkelerde hükümdarların tahta çıktıklarında kendi istekleri doğrultusunda bastırdıkları sikkeler araştırmacılar için darp edildiği dönemi yansıtan objektif belgelerdir. İktidarın gücünün anlaşıldığı sikkeler aynı zamanda ekonomik bir belge niteliğindedir.

Altın, gümüş, bakır ve nikel malzemeden darp edilen bu sikkeler Osmanlının ekonomik durumunun belgesi niteliğindedir. Geniş bir sikke yelpazesine sahip Osmanlıda sikkeler birçok darphane de basılmıştır. Osmanlıda sikke darbında, ilk sikke basımından kullanılan çekiçle sikke darbi, daha sonra geliştirilen rakkas makinesinin kullanımı ve son olarak Osmanlı topraklarına getirilen otomatik darp makineleri tercih edilmiştir. Farklı kıtalara yayılan Osmanlı devleti her fethettiği topraklardaki darphanelerde (veya darphane kurarak) sikke darp ettirmiştir. Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren bünyesindeki sultanlar, fetret devri şehzadeleri ve diğer beyliklerle ortak basılan sikkelerle birlikte geniş bir yelpaze sunmaktadır.

Bu çalışmada İznik Müzesi'nde yer alan 4200 Osmanlı sikkesinden her bir sultana ait 25 farklı örnek eklenmiştir. Bu örneklerin seçilmesinde sultanların sikkelerinden birer örnek seçilerek katalog oluşturulmuştur. Katalog kısmında kronolojik olarak sıralanan sikkeler; fotoğraf, çizim, bilgi, yazı ve süslemeleriyle birlikte verilerek sikkelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. İncelenen sikkelerin nümismatik alanında yapılacak çalışmalara katkı sunması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Sikkeleri, İznik Müzesi, darphane, para, nümismatik.

AN OVERVIEW OF THE OTTOMAN COINS AT İZNIK MUSEUM

Abstract

In Islamic countries, coins were minted in accordance with the orders of the sultans when they ascended to the throne. Coins are objective documents that reflect the conditions of the historical periods when they were minted. Coins depict the power of sovereigns and are also economic documents.

These coins minted from the materials of gold, silver, copper, and nickel document the history of the Ottoman Empire's economy. A wide range of coins were minted at several royal mints during the Ottoman Empire. In Ottoman coin mints, coins were first minted with hammers, and later with *rakkas* (hand-operated screw presses). Finally, automatic mint machines were imported for Ottoman mints. As distributed in different continents, the Ottoman state minted coins in each of the land it conquered, either in local royal mints or by establishing new royal mints, therefore it constituted a wide range of royal mints. Since its foundation, the Ottoman State presented a wide range of coins in conjunction with its sultans, the Interregnum Era princes, and commonly minted coins with other beylics (principalities).

¹ Bu çalışma "İznik Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Sikkeleri" adlı doktora tezinden geliştirilmiştir. Tez çalışmam sırasında bilgisinden yararlandığım danışmanım Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM'a, müze eserlerini çalışmamda yardımcı olan İznik Müze Müdürü Haydar KALSEN'E ve Müze Uzmanı Arkeolog Engin ÜLGEN'E teşekkürlerimi sunarım.

² Öğretim Görevlisi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, email: 2006aliye@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-8542-1581. Araştırma Makalesi.

Of the 4,200 Ottoman coins at the İznik Museum, this study examines 25 coins for each sultan. The catalogue was created by selecting these examples of the coins of the sultans. The coins are described in chronological order in the catalogue along with their photographs, drawings, information, inscriptions and ornamentation. The study of these coins will contribute to research in the field of numismatics.

Keywords: Ottoman coins, İznik Museum, royal mint, money, numismatics

1. GİRİŞ

Sikke; altın, gümüş, bakır ve elektron gibi maden türlerinden yapılan, üzerinde tedavüle çıkaran resmi otoritenin bilgilerinin, duaların, tarihlerin yer aldığı para türüdür. Ağırlığı ve içindeki madenlerin içeriğinin resmi otorite tarafından ayarlanması; sikkeleri, devlet nezdinde önemli hale getirmektedir. Sikke kelimesi Arapçada “nakış” veya “damga basılan demir kalıp” anlamında da kullanılmaktadır (Tekin, 2009:179).

İnsanların günlük alışverişlerinde ve medeniyetler arası ticaretlerde kullandığı sikke en önemli değişim aracıdır. Sikke, hem üzerinde yer alan devlet otoritelerinin bilgileri, portreleri ve fethedilen topraklarda basıldığını gösteren darp yeri hem de ekonomik anlamda ipucu veren altın, gümüş veya bakır malzemelerden basılması nedeniyle günümüz araştırmaları için önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Sikkelerin taşıdığı bu önem, araştırmacıların onları detaylı olarak incelemesini ve katalog haline getirerek numismatik alanında yapılan çalışmalara katkı sunmasını sağlamıştır. Konumuzu oluşturan Osmanlı sikkeleri ile ilgili kataloglar (Galip, H.1307; Ölçer, 1966; Pere, 1968; Artuk ve başk.,1974; Damalı, 2001; Uslu, 2010) bu alanda çalışan araştırmacılara önemli bir destek sağlamaktadır.

Bu çalışma çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Öncelikle İznik Müzesi hakkında kısaca bilgi verilerek, Osmanlı Devleti’nde sikkelerin darp edilme şekilleri ve hangi darphanelerde sikke basıldığı anlatılmaktadır. Sikkelerde kullanılan malzemelerin neler olduğu ve ilk sikkelerin kim tarafından hangi zamanda darp edildiğine değinilmiş, konumuzu oluşturan Osmanlı sikkelerinin bulunduğu İznik Müzesi hakkında kısaca bilgi verilip katalog kısmına geçilmiştir. Katalog bölümünde İznik Müzesi’nde yer alan 4200 Osmanlı dönemi sikkelerinden 150 farklı örneğin yer aldığı tez çalışmamızdan (Yılmaz, 2019:64-365) 25 farklı döneme ait sikke seçilerek hangi sultana ait olduğu tarihleri, ölçüleri, fotoğrafları, çizimleri ve üzerinde yer alan yazı ve süslemeler hakkında bilgi verilip değerlendirme ve sonuç kısmıyla bitirilmiştir.

2. İZNIK MÜZESİ

Bursa’nın İznik ilçesinde yer alan İznik Müzesi, I. Murad tarafından annesi Nilüfer Hatun için H.790 (1388) yılında imaret olarak yaptırılmıştır (Ayverdi, 1989: 327). Uzun yıllar imaret olarak kullanılan yapı, Cumhuriyet Dönemi’nde yapılış amacı dışına çıkılarak depo olarak kullanılmış ve Nilüfer Hatun İmaretini 1960 yılında müzeye çevrilmiştir (<http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-94268/iznik-muzesi.html>) (Erişim Tarihi: 12.08.2019). Müzede, bugüne kadar yapılan kazılarda ele geçen ve/veya halktan satın alınan tarihi eserler sergilenmektedir. Müzenin içinde ve dışında farklı dönemlere ait; taş, pişmiş toprak, cam, seramik, çini ve metal eserlerden oluşan zengin bir koleksiyon bulunmaktadır.

3. DARP BASIMI

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren günümüzde müzelerde yer alan veya henüz kazılarla

ulaşılmayı bekleyen milyonlarca sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin darphanelerdeki basımında üç farklı yöntem kullanılmıştır. Bunlardan ilki çekiç yöntemidir ki bu yöntem sikkenin ilk darp yöntemlerinden olup 17. yüzyıla kadar tercih edilmiştir. Bu yöntemde metaller ince sikke pulu haline getirildikten sonra bir örs üzerinde, sikke alt ve sikke üst kalıpları arasına bırakılarak, üstten vurulan çekiç yardımıyla kalıptaki kompozisyonların sikke pulu üzerine çıkması sağlanmıştır. Bu yöntem zahmetli ve zaman kaybettirmesine rağmen rakkas adı verilen darp makinelerinin icadına kadar Osmanlıda kullanılmaya devam etmiştir. 1842 yılında çarh, kesme tezgahı ve rakkas makinesinin Osmanlı'ya gelmesiyle birlikte çekiç yöntemi terkedilmiştir. Rakkas makinesi, alt sikke kalıbı sabit, üst kalıp spiral bir mekanizmaya bağlı olup en üst kısımda iki yana uzanan metal kolları bulunan makinadan oluşmaktadır. Büyük metal kolların sağa sola çevrilmesiyle kalıplardaki kompozisyonlar sikke pulu üzerine çıkmaya başlamıştır. Bu yöntemde sikkeler üzerinde yer alan kompozisyonlar daha düzgün hale gelmiştir. Çarh makinesinde kesilen pullar sayesinde ise sikkelerin yuvarlak şekilleri daha iyi sağlanmıştır. Rakkas makinesinden sonra darp işlemleri için yapılan çalışmalarda yeni makineler icat edilmiştir. 1853 ve 1909 yıllarında Avrupa'dan Osmanlı'ya getirilen otomatik makinelerle daha hızlı üretim yapılmaya başlanmıştır. Ancak getirilen sınırlı sayıdaki makineler büyük darphanelere konmuş ve ihtiyacın çoğunu karşılamış olduğundan o dönemde küçük darphanelerin birçoğu kapatılmıştır (Tekin, 1998: 5; Sahillioğlu, 1993: 504; Sahillioğlu, 1999: 88; Damalı, 2001: 44-45). Kapatılmayan büyük darphaneler ise daha sistemli hale gelmiştir. Abdülmecid döneminde darphanelerde müdüriyet, muhasebe, kitabet, encümenden oluşan idari bölüm ve kefçe (Metallerin eritildiği bölüm), çeşni (Sikke ayarlarının hazırlandığı bölüm), dökümhane (Sikke külçelerinin eritildiği bölüm), sikkehane (Darp yapılan bölüm), teksirhane (Sikke nakışlarının pullar üzerine kazındığı bölüm) gibi darp bölümleri yer almıştır. Darphanedeki bu bölümlerde; darphane emiri (Müdür), sahibi ayar (Sikke içindeki metallerin ayarından sorumlu), kefçe nazırı (Darp edilen sikkenin yumuşaklığından, parlaklığından sorumlular), sikkegenler (Sikke kalıpları hazırlayanlar) görev yapmıştır (Kazım, 1327: 552-556; Sahillioğlu, 1993: 503; Sahillioğlu, 2011: 219; Bölükbaşı, 2013: 29-35)

4. DARPANE

Osmanlı devletinde sultanlar tahta çıktıklarında veya yeni topraklar fethettiklerinde darphanelere emir vererek kendi adlarına sikke darp ettirmiştir. Yani bir bakıma hükümdarlıklarını resmiyete dökmüşlerdir. Bu yüzden sikke üzerinde yer alan darphane isimleri, darp ettiren sultanın gücünün nerelere ulaştığının bilinmesi açısından önemlidir.

Darphaneler, genellikle metallerin taşınmasının zorluğundan kaynaklı olarak maden çıkarılan yerlerin yakınına veya sultan değiştiğinde halkın ellerindeki sikkelerin değişimini kolay yapabilmesi için şehir merkezlerine yakın yerlere kurulmuştur (Sahillioğlu 1993: 502; Tızlak, 1999: 312). Osmanlının geniş topraklara yayılmasıyla orantılı olarak darphane sayısı da yükselmiştir. Günümüze ulaşan sikkelerde okunan darphane isimleri 127'ye ulaşmış olup bunlardan bazıları: Aden (Yemen), Amasya, Amid (Diyarbakır), Ayasuluk (İzmir), Bağdat (Irak), Bursa, Cerbe (Tunus), Cezayir, Edirne, Gence (Azerbaycan), Halep (Suriye), Harput (Elazığ), Konya, Kratova (Makedonya), Mardin, Mısır, Musul (Irak), Moldava, Serez (Yunanistan), Siroz (Yunanistan), Sidrekapsi (Selanik), Şam (Suriye) Tebriz (İran), Trablus (Libya), Trablusgarp (Libya), Tilimsin (Cezayir), Tire (İzmir), Trabzon, Tunus, Van, Zebid (Yemen)'dir (Damalı, 2014c: 63-65).

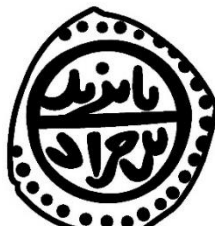

5. MALZEME

Osmanlı Devleti'nde altın, gümüş, bakır ve nikel olmak üzere dört farklı metalden yapılan sikkeler; genellikle çift, tam, yarım ve çeyrek olmak üzere dört çeşit ağırlıkta üretilmiştir. Ağırlık ve ayarlarına göre çeşitlilik göstermekte olup gerek resmi belgelerde gerekse halk arasında değişik isimlerle anılmıştır. Osmanlı sikkelerinden altın olanları "Zer-i mahbup, sultani, adli altın, fındık altın, rumi altın, cedit eşrefi, cedit islambol, zencirikli, gazi altını, mahmudiye, mecdiye, şahi," ismiyle

anılmaktadır. Gümüşte “Akçe, para, zolta (zolota), kuruş” gibi isimler kullanılırken, bakır sikkelere “Mangır, para” adı verilmiştir (Ayrıntılar için bkz. Yılmaz, 2019). Kataloğumuzda bu Osmanlı sikkelerinden örnekler sunulmuştur.

6. KATALOG

Katalog Numarası	01	Birim	Gümüş (Akçe)
Müze Envanter No.	407	Ağırlık	1,34 gr
Sultan	I.MURAD	Çap	14 mm
Saltanat Yılı	H.763-791(M.1359-1389)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	Yok	Fotoğraf 1- Çizim 1	Ön Yüz
Darp Yeri	Yok	Fotoğraf 2- Çizim 2	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010:155-157.		
Sikkenin ön yüzünde merkezde “Murad bin Orhan” (Orhan oğlu Murad) yazısı ile yazının alt ve üstünde yatay düğüm motifi bulunmaktadır. Arka yüzünde ortadaki alt alta üç yatay şeridin üstünde “Hallede” yazısı üstte “Mülkuhu” (Devleti daim olsun) yazısı yer almaktadır. Ön ve arka yüzdeki kompozisyonların kenarlarına daire formlu düz bordür ile daire formlu inci dizisi bordür ile sonlandırılmıştır. Sikkenin darbından kaynaklı olarak arka yüzdeki kompozisyonu yukarı doğru kaymıştır. Arka yüzdeki yazıların sağ tarafı aşınmıştır.			
			
Foto. 1: Ön Yüz	Çiz. 1.: Ön Yüz	Foto. 2: Arka Yüz	Çiz. 2: Arka Yüz

Katalog Numarası	02	Birim	Gümüş (Akçe)
Müze Envanter No.	7511	Ağırlık	1,1 gr
Sultan	I.BAYEZİD	Çap	13 mm
Saltanat Yılı	H.792-804 (1389-1402)]	Cidar	1,1 mm
Darp Yılı	H. 792 (M. 1389)	Fotoğraf 3- Çizim 3	Ön Yüz
Darp Yeri	Yok,	Fotoğraf 4- Çizim 4	Arka Yüz
Referans	Galib, H. 1307: Kat. No. 13; Damalı, 2010a, 155-157.		
Sikkenin ön yüzünde, ortadan yatay şeritle ayrılan iki satırlık sülüs hatta “Bayezid bin Murad” (Murad oğlu Bayezid) yazılı olup arka yüzde ise “Hallede Mülkuhu” (Devleti daim olsun sene 792) yazı ve tarih ibaresi yer almaktadır. Sene ibaresi, yazı ile tarihin arasına şerit şeklinde yerleştirilmiştir. Tarihin sonuna çintamani motifi konmuştur. Sikkenin ön ve arka yüzünde merkezdeki kompozisyon, dairevi düz bordür ve dışındaki inci dizisi bordür ile çevrelenmiştir.			
			
Foto. 3: Ön Yüz	Çiz. 3: Ön Yüz	Foto. 4: Arka Yüz	Çiz. 4: Arka Yüz

Katalog Numarası	03	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	390	Ağırlık	1,11 gr
Sultan (Şehzade)	EMİR SÜLEYMAN	Çap	14 mm
Saltanat Yılı	H. 805-813(1403-1411)	Cidar	1,1 mm
Darp Yılı	H. 806 (1404)	Fotoğraf 5- Çizim 5	Ön Yüz
Darp Yeri	Yok	Fotoğraf 6-Çizim 6	Arka Yüz
Referans	Galib, H. 1307: Kat. No. 19; Damalı, 2010a, 176-177.		
Sikkenin ön yüzünde sülüs hatlı “Emir Süleyman bin Bayezid Han” (Bayezid Han oğlu Süleyman) yazılı Emir Süleyman’ın tuğrası arka yüzünde ise ortada kare kartuş içinde üstte “Hallede Mülkûhû” yazılı olup alt kısımda “806” (1404) tarihi yer almaktadır. Bu kartuşun dört yönüne ise halife Ebubekir, Ali, Osman, Ömer isimlerine yer verilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzündeki kompozisyonların etrafı dairevi düz bordür ile çevrelenmiştir. Kompozisyonlarda darptan kaynaklı kayma vardır ve yüzeyi aşınmıştır.			
			
Foto. 5: Ön Yüz	Çiz. 5: Ön Yüz	Foto. 6: Arka Yüz	Çiz. 6: Arka Yüz

Katalog Numarası	04	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	550	Ağırlık	1,11 gr
Sultan	I. MEHMED (ÇELEBİ)	Çap	12 mm
Saltanat Yılı	H. 816-824 (1413/1414 -1421)	Cidar	2 mm
Darp Yılı	H. 806 (1404)	Foto. 7- Çizim 7	Ön Yüz
Darp Yeri	Edirne	Foto. 8- Çizim 8	Arka Yüz
Referans	Dmalı, 2010a, 226.		
Sikkenin ön yüzünde sülüs hat ile yazılmış üç satırlık “Sultan bin Sultan Mehmed bin Bayezid Han” (Sultan oğlu Mehmed oğlu Sultan Bayezid Han) yazısı mevcuttur. Satırların araları düz, yatay şeritlerle ayrılmıştır. Arka yüzünde üç satırlık sülüs hatlı yazıda “Duribe Edirne Hallede (816) Mülkûhû Zide Ömrühu” (Edirne’de darp edildi, Devleti (1413/1414) devamlı olsun Ömrü uzun olsun” yazısına yer verilmiştir. Satır aralarına düz şerit çekilmiş ve tarih ibaresi ikinci satıra yerleştirilmiştir. Ön ve arka yüzlerdeki kompozisyonların etrafı, dairevi formlu düz bordür ile sonlandırılmıştır. Sikkenin yüzeyinde aşınmalar vardır. Yüzeyinde patina (koruyucu tabaka) ile kaplıdır.			
			
Foto. 7: Ön Yüz	Çiz. 7: Ön Yüz	Foto. 8: Arka Yüz	Çiz. 8: Arka Yüz

Katalog Numarası	05	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	7176	Ağırlık	1,01 gr
Sultan	II. MURAD	Çap	17 mm
Saltanat Yılı	H.824/48-848/55(1421/44-1445-51)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 824 (1421)	Foto. 9- Çizim 9	Ön Yüz
Darp Yeri	Bursa	Foto. 10-Çizim 10	Arka Yüz
Referans	Galib, H.1307: Kat. No. 35; Damalı, 2010a: 246.		
Sikkenin ön yüz merkezine “Murad bin Mehmed Han” (Mehmed Han oğlu Murad) yazılı tuğra; arka yüzünde ise merkezde içbükey karenin ortasında 824 (1421) tarihi, dışında ise “Hallede Mülkûhû Duribe Brusa” (Devleti daim olsun Bursa’da darp edildi) yazısı vardır. Sikkenin ön ve arka yüzündeki kompozisyonlar dairevi düz bordür ile onun dışındakiler ise inci dizisi bordürle çevrelenmiştir. Sikkenin darbından dolayı yuvarlak şekil oluşturulamamıştır. Kenarları kırık durumdadır.			
			
Foto. 9: Ön Yüz	Çiz. 9: Ön Yüz	Foto. 10: Arka Yüz	Çiz.10: Arka Yüz

Katalog Numarası	06	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	855	Ağırlık	0,88 gr
Sultan	II.MEHMED	Çap	11 mm
Saltanat Yılı	H. 848-855/86 (1444/45-1451/81)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 878 (1473)	Foto 11- Çizim 11	Ön Yüz
Darp Yeri	Bursa	Foto 12-Çizim 12	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010a: 285.		
Sikkenin ön yüzünde üç satır halinde “Mehmed Bin Murad Han Azze Nasruhû 878” (Murad Han oğlu Mehmed Allah’ın aziz yardımını onunla olsun 1473/1474) ibaresi yazılı olup arka yüzünde üç satırlık sülüs hatlı “Hallede Mülkûhû Duribe fi Brusa” (Devleti Daim Olsun Bursa’da darp edildi) yazısı bulunmaktadır. Sikkenin en alt kısmına tirfil motifi vardır. Kompozisyonların etrafı dairevi formlu düz bordür ile çevrelenmiştir. Arka yüzde darptan kaynaklı olarak sağa doğru kayması nedeniyle satırların ilk harfleri kesilmiştir. Sikkenin yüzeyinde yoğun patina (koruyucu tabaka) ile kaplıdır.			
			
Foto. 11: Ön Yüz	Çiz. 11: Ön Yüz	Foto. 12: Arka Yüz	Çiz. 12: Arka Yüz

Katalog Numarası	07	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	857	Ağırlık	0,74 gr
Sultan	II.BAYEZİD	Çap	11 mm
Saltanat Yılı	H. 886-918 (1481-1512)	Cidar	1,1 mm
Darp Yılı	Okunmuyor	Foto 13- Çizim 13	Ön Yüz
Darp Yeri	Kratova (Makedonya)	Foto 14-Çizim 14	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010a: 329.		
Sikkenin ön yüzünde, iki satırlık sülüs hatlı yazıda “Sultan Bayezid bin Mehmed Han” (Mehmed Han oğlu Sultan Bayezid) ibaresi, arka yüzünde ise iki satırlık Azze Nasruhû Duribe Kratova Sene” (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun Kratova darp edildi Sene) yazısı bulunmakta ancak darptan dolayı en alt kısımdaki tarih kısmı yer almamaktadır. Ön ve arka yüzde ortada düz yatay bir şerit çekilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzünde merkezdeki kompozisyon, dairevi düz bordür ve inci dizisi bordür ile çevrelenmiş olup yüzeyinde patina (koruyucu tabaka) mevcuttur.			
			
Foto. 13: Ön Yüz	Çiz. 13: Ön Yüz	Foto. 14: Arka Yüz	Çiz. 14: Arka Yüz

Katalog Numarası	08	Birim	Akçe (Gümüş)
Müze Envanter No.	856	Ağırlık	0,88 gr
Sultan	I.SELİM (YAVUZ)	Çap	11 mm
Saltanat Yılı	H. 918-926 (1512-1520)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 918 (1512)	Foto 15- Çizim 15	Ön Yüz
Darp Yeri	Amasya	Foto 16-Çizim 16	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010a: 353.		
Sikkenin ön yüzünde “Sultan Şah Selim (Bin Bayezid)” (Beyazid oğlu Sultan Selim Şah) yazısı üç satır halinde, sülüs hatla yazılmıştır. Sikkenin alt satırındaki yazı darptan kaynaklı olarak net görülememektedir. Sikkenin arka yüzünde “Azze Nasruhû Amasya Sene 918” (Allah’ın aziz yardımını onunla olsun Amasya Sene 1512) üç satırlık sülüs hatlı yazı ve tarih bulunmaktadır. Darptan kaynaklı olarak üst satırdaki yazılar tam seçilememektedir. Sikkenin yüzeyinde yoğun patina (koruyucu tabaka) ve yer yer kum tabakası vardır.			
			
Foto. 15: Ön Yüz	Çiz. 15: Ön Yüz	Foto. 16: Arka Yüz	Çiz. 16: Arka Yüz

Katalog Numarası	09	Birim	Sultani (Altın)
-------------------------	-----------	-------	-----------------

Müze Envanter No.	3034	Ağırlık	3,53 gr
Sultan	I.SÜLEYMAN (KANUNİ)	Çap	20 mm
Saltanat Yılı	H. 926-974 (1520-1566)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 926 (1520)	Foto. 17- Çizim 17	Ön Yüz
Darp Yeri	Dımeşk (Suriye)	Foto. 18-Çizim 18	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010b: 563.		
Sikkenin ön yüzünde beş satırlık sülüs hatta “Sultan Süleyman Şah Bin Sultan Selim Şah Han Azze Nasruhû Duribe Fi Dımeşk Sene 926” (Sultan Selim Şah Han oğlu Sultan Süleyman Şah Allah’ın aziz yardımını onunla olsun, Şam’da darp edildi, Sene 1520) ibaresi yazılmıştır. Üstten birinci ve ikinci satırların altında saadet düğümü bulunmaktadır. Sikkenin arka yüzünde ise dört satırlık yazıda “Daribü’n- Nadri Sahibü’l-İzzi ve N’-Nasri Fi’l -Berri ve’l-Bahrî” (Altın kestiren İzzet sahibi ve Allah’ın yardımıyla Karada ve denizde hakim olan) ibaresi yazılmıştır. Satır aralarındaki ve sonlarındaki harflerin ucuna küçük saadet düğümü yerleştirilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzündeki kompozisyonların etrafına, dairevi düz bordür ve inci dizisi bordür işlenmiştir.			
			
Foto. 17: Ön Yüz	Çiz. 17: Ön Yüz	Foto. 18: Arka Yüz	Çiz. 18: Arka Yüz

Katalog Numarası	10	Birim	Dirhem (Gümüş)
Müze Envanter No.	847	Ağırlık	3,75 gr
Sultan	III. MURAD	Çap	24 mm
Saltanat Yılı	H. 982-1003 (1574-1595)	Cidar	2 mm
Darp Yılı	H. 982 (1574)	Fotoğraf 19- Çizim 19	Ön Yüz
Darp Yeri	Haleb (Suriye)	Fotoğraf 20-Çizim 20	Arka Yüz
Referans	Galib, H. 1307: Kat. No. 375; Damalı, 2011a: 999.		
Sikkenin ön yüzünde ortada yer alan küçük mührü Süleyman motifinin kollarından çıkan şeritlerle sikke bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerde kelime kelime “Sultan-Murad-bin-Sultan-Selim-Han” (Sultan Selim han oğlu Sultan Murad) yazılmıştır. Mührün ortasına ise küçük bir penç motifi işlenmiştir. Yazıdaki “nun” harflerinin üzerine saadet düğümü motifi nakşedilmiştir. Sikkenin alt kısmında düz bordür ve inci dizisi bordür az miktarda görülmektedir. Darptan dolayı üst kısımdaki harflerin yarısı kesilmiştir. Sikkenin arka yüzünde ortaya büyük bir Mühr-ü Süleyman yıldızı içine ve kollarının arasına “Hallede Mülkuhu ve Sultanehu ve Eyyede Hilafetehu ve Adaletehu fi Sene 982 Duribe Haleb” (Devleti ve Sultanlığı devamlı ve hilafeti ve adaleti kuvvetli olsun Sene 1574 Haleb’de darp edildi) yazı ve tarih ibaresi yerleştirilmiştir. Darptan kaynaklı olarak alt kısımdaki yazılar kesilmiştir. Sikkenin her iki yüzünde, yoğun patina (koruyucu tabaka) ve aşınma mevcuttur.			
			
Foto. 19: Ön Yüz	Çiz. 19: Ön Yüz	Foto. 20: Arka Yüz	Çiz. 20: Arka Yüz

Katalog Numarası	11	Birim	Sultani (Altın)
Müze Envanter No.	3332	Ağırlık	3,22 gr
Sultan	III.MEHMED	Çap	24 mm
Saltanat Yılı	H.1003- 1012 (1595-1603)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H.1003 (1595)	Foto. 21- Çizim 21	Ön Yüz
Darp Yeri	Mısır	Foto. 22-Çizim 22	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2011b: 1249.		
<p>Sikkenin ön yüzünde dört satırlık sülüs hatlı “Sultan Mehmed bin Murad Han Azze Nasruhû Duribe fi Mısır, Sene 1003” (Murad Han oğlu Sultan Mehmed, Allah’ın aziz yardımı onunla olsun, Mısır’da darp edildi, Sene 1595) yazısı ve tarih bulunmaktadır. Üçüncü satırdaki “fi” harfinin uzatılması üstteki üç satırı, alttaki satırdan ayırmıştır. Sikkenin ikinci satırının ortasına saadet düğümü motifi konmuştur. Kelimelerin aralarında tırfil motifleri yer almaktadır. Sol üst köşede açılan deliğin daha sonra kapatıldığı görülmektedir. Sikkenin arka yüzünde dört satırlık sülüs hatlı yazı da “Sultanu’l-Berreyni ve Hakanü’l-Bahreyni Es-Sultan ibn Es –Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı, Sultan oğlu Sultan) ibaresi işlenmiştir. Kelime aralarında tırfil motifi hakkedilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzünde merkezi kompozisyon dairevi düz bordür ve inci dizisi bordür ile sonlandırılmıştır.</p>			
			
Foto. 21: Ön Yüz	Çiz. 21: Ön Yüz	Foto. 22: Arka Yüz	Çiz. 22: Arka Yüz

Katalog Numarası	12	Birim	Altın (Sultani)
Müze Envanter No.	4400	Ağırlık	3,37 gr
Sultan	I. AHMED	Çap	22 mm
Saltanat Yılı	H. 1012 -1026 (1603-1617)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 1012 (1603)	Fotoğraf 23- Çizim 23	Ön Yüz
Darp Yeri	Mısır	Fotoğraf 24-Çizim 24	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2010a: 1385.		
<p>Sikkenin ön yüzünde “Sultan Ahmed bin Mehmed Han Azze Nasruhû Duribe fi Mısır Sene 1012” (Mehmed oğlu Sultan Ahmed Han Allah’ın aziz yardımı onunla olsun Mısır’da darp edildi, sene 1603) yazısı sülüs hatla dört satır halinde nakşedilmiştir. Yazının üçüncü satırı, “fi” harfinin kuyruğunun uzatılmasıyla alt satırdan ayırıştırılmıştır. İkinci satırda “he” harfinin üstüne saadet düğümü motifi yerleştirilmiştir. Sikkenin arka yüzünde ise dört satırlık sülüs hatlı “Sultanu’l-Berreyni ve Hakanü’l-Bahreyni, Es-Sultan bin Es –Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı, Sultan oğlu Sultan) yazısı mevcuttur. Ön ve arka yüzdeki yazı kompozisyonlarının etrafında dairevi düz bordür ve inci dizisi bordür vardır. Darptan kaynaklı olarak her iki yüzde kompozisyon hafifçe sağa doğru kaymıştır.</p>			

			
Foto. 23: Ön Yüz	Çiz. 23: Ön Yüz	Foto. 24: Arka Yüz	Çiz. 24: Arka Yüz

Katalog Numarası	13	Birim	Eşrefi (Altın)
Müze Envanter No.	3383	Ağırlık	3,23 gr
Sultan	II.AHMED	Çap	24 mm
Saltanat Yılı	H. 1102-1107 (1691-1695)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	Okunmuyor	Foto. 25- Çizim 25	Ön Yüz
Darp Yeri	Mısır	Foto.26-Çizim 26	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2012: 1914.		

Sikkenin ön yüzünde dört satırlık sülüs hatlı “Sultan Ahmed bin İbrahim Han Azze Nasruhû Duribe fi Mısır Sene” (İbrahim Han oğlu Sultan Ahmed, Allah’ın aziz yardımı onunla olsun, Mısır’da darp edildi, Sene) yazısı yer almaktadır. En alt satırda olması gereken tarih kısmı darptan ve aşınmadan dolayı okunamamaktadır. Ayrıca sikkenin kenarlarının aşınması sebebiyle harflerin üst kısımları net görülememektedir. Üçüncü satır altındaki “fi” harfi uzatılarak dördüncü satırın üstteki satırlardan ayrılması sağlanmıştır. İkinci satırın ortasına iç içe çift kalpli saadet düğümü motifi konmuştur. Sikkenin arka yüzünde ise dört satırlık sülüs hatlı “Sultanü’l-Berreyni ve Hakanü’l-Bahreyni Es-Sultan bin (Es) Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı, Sultan oğlu Sultan) yazısı nakşedilmiştir. Kompozisyon etrafında dairevi formlu bir düz bordür ve en dışta inci dizisi bordür darptan dolayı sadece üst kısımda görülmektedir. Sikkenin alt ve sol kısmında yer yer aşınmalar mevcuttur.

			
Foto. 25: Ön Yüz	Çiz. 25: Ön Yüz	Foto. 26: Arka Yüz	Çiz. 26: Arka Yüz

Katalog Numarası	14	Birim	Zolta (Gümüş)
Müze Envanter No.	1316	Ağırlık	19,50 gr
Sultan	III. AHMED	Çap	36 mm
Saltanat Yılı	H. 1115-1143(1703-1730)	Cidar	2 mm
Darp Yılı	H.1003 (1595)	Fotoğraf 27- Çizim 27	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Fotoğraf 28-Çizim 28	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2012: 2037.		

Sikkenin ön yüzünde “Es-Sultan Ahmed bin Mehmed Han, Dame Mülkehu Duribe fi Kostantiniyye 1115” (Mehmed Han oğlu Sultan Ahmed Devleti daim olsun İstanbul’da darp edildi, 1703) yazısı dört satır halinde, sülüs hatla yazılmıştır. İlk satırın alt kısmına saadet motifi nakşedilmiştir. Üçüncü satırda yer alan “fi” harfi uzatılarak alt satırdan ayrılmıştır. Kompozisyonda kelime

aralarına tirfil ve ok ucu motifleri konmuştur. Sikkenin arka yüzünde ise Sultanü'l-Berreyni ve Hakanü'l-Bahreyni Es-Sultan ibn Es –Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı Sultan oğlu Sultan) ön yüzdeki gibi dört satır halinde ve sülüs hatla yazılmıştır. İkinci satıra saadet düğümü motifi, üçüncü satırın sonunda ise işaret harf yerleştirilmiştir. Dördüncü satırın sonunda alt kısmına ise hakkak işareti (Hakkakların kendilerine has işaretleri olup bazı sikkelerde görülmektedir) konulmuştur. Sikkenin ön ve arka yüzünde kompozisyonun etrafı düz bordür ve bu bordürün dışındaki inci dizisi bordür ile sarılmıştır.

Foto. 27: Ön Yüz

Çiz.27: Ön Yüz

Foto. 28: Arka Yüz

Çiz. 28: Arka Yüz

Katalog Numarası	15	Birim	Yarım Zer-i Mahbub (Altın)
Müze Envanter No.	1585	Ağırlık	1,21 gr
Sultan	I. MAHMUD	Çap	17 mm
Saltanat Yılı	H.1143-1168 (1730-1754)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 1143 (1730)	Foto. 29- Çiz. 29	Ön Yüz
Darp Yeri	Mısır	Foto. 30- Çiz.30	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2012: 2167.		

Sikkenin ön yüzünde üst kısımdaki I. Mahmud’un tuğrasında “Mahmud Han bin Mustafa el-Muzaffer Daima” (Mustafa oğlu Mahmud Han (Allah) zaferini daim etsin) yazılıdır. Tuğranın altında ise “Azze Nasruhû Duribe fi Mısır, Sene 1143” (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun Mısır’da darp edildi, Sene 1730) yazı ve tarih ibaresine yer verilmiştir. Tuğra altındaki yazıda “fi” ve “be” harfinin uzatılmasıyla iki yatay şerit meydana gelmiş, tuğranın sağ üst kısmına ise yıldız motifi nakşedilmiştir. Sikkenin arka yüzünde dört satırlık Sultanü'l-Berreyni ve Hakanü'l-Bahreyni Es-Sultan ibn Es –Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı Sultan oğlu Sultan) sülüs hatlı yazı bulunmaktadır. Üçüncü satırının sonunda işaret harf olan “elif lam” harfleri yazılmıştır. İkinci satırda “he” harfinin üzerine ok ucu, üçüncü ve dördüncü satırlarda “se” harfinin üzerine ise tirfil motif yazılıdır. Ön ve arka yüzdeki kompozisyonlar dairevi düz bordür ile çevrelenmiştir. Sikkenin kenarına küçük bir delik açılmıştır. Kenarları tırtıklı olan sikkenin yüzeyinde yer yer kum tabakası mevcuttur.

Foto. 31: Ön Yüz

Çiz. 31: Ön Yüz

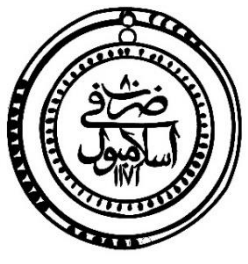
Foto. 32: Arka Yüz

Çiz. 32: Arka Yüz

Katalog Numarası	16	Birim	10 Para (Gümüş)
-------------------------	-----------	-------	-----------------

Müze Envanter No.	813	Ağırlık	5,16 gr
Sultan	III. OSMAN	Çap	26 mm
Saltanat Yılı	H. 1168-1171 (1754-1757)	Cidar	1,5 mm
Darp Yılı	H. 1168 (1754)	Foto.31- Çizim 31	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 32-Çizim 32	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2013: 2275.		
<p>Sikkenin ön yüzündeki III. Osman'ın tuğrasında "Osman Han bin Mustafa el-Muzaffer Daima" (Allah) zaferini daim etsin Mustafa oğlu Osman Han) yazılıdır. Tuğranın alt kısmına "Duribe fi Kostantiniyye 1168" (İstanbul'da darp edildi, 1754) yazısı ve tarih yerleştirilmiştir. Yazıdaki "fi" harfinin kuyruğu uzatılmıştır. Sikkenin arka yüzünde yatay, düz şeritlerle ayrılan dört satırlık sülüs hatlı yazıda "Sultanü'l-Berreyni ve Hakanü'l-Bahreyni Es-Sultan ibn Sultan" (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı Sultan oğlu Sultan) ibaresine yer verilmiştir. Üçüncü satırın sonundaki "nun" harfinin üzerine "sad" harfi hakkedilmiştir. Ön ve arka yüzlerdeki kompozisyonlarının etrafı dairevi formlu zencirek ve testere dişli bordürlerle çevrelenmiştir. Darptan dolayı bordürler sol üst kısımda yer almamaktadır. Sikkenin yüzeyinde yoğun patina tabakası yazıların görünümünü güçlendirmiştir.</p>			
			
Foto. 29: Ön Yüz	Çiz. 29: Ön Yüz	Foto.30: Arka Yüz	Çiz. 30: Arka Yüz

Katalog Numarası	17	Birim	Birbuçuk (Altın)
Müze Envanter No.	1558	Ağırlık	4,65 gr
Sultan	III. MUSTAFA	Çap	30 mm
Saltanat Yılı	H. 1171-1187 (M. 1757-1774)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H. 1180 (1766/1767)	Foto. 33- Çizim 33	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 34- Çizim 34	Arka Yüz
Referans	Artuk ve bşk., 1974: Lev. LXXVIII Kat. No. 1833.		
<p>Sikkenin arka yüzünde merkezde yer alan tuğrada "Mustafa Han bin Ahmed el-Muzaffer Daima" (Ahmed oğlu Mustafa Han (Allah) zaferini daim etsin) yazılıdır. Sikkenin arka yüzünde ise üstte "80" sayısı ve altında sülüs hatlı "Duribe fi İslambol 1171" (80 "İstanbul'da darp edildi 1757) yazı ve tarih mevcuttur. Yazıdaki "fi" harfinin kuyruğu uzatılmıştır. Sikkenin her iki yüzünde merkezi kompozisyon etrafında, düz bordürlerin çevrelediği dairevi formlu iki adet inci dizisi bordür yer almaktadır. Sikkenin üst kısmına iki adet delik açılmıştır. Yüzeyi yer yer kum tabakaları ile kaplıdır. Sikkenin darp esnasında tam yuvarlak kesilmediği, kenarlarındaki bordürlerin eksikliğinden anlaşılmaktadır.</p>			
			
Foto. 33: Ön Yüz	Çiz. 33: Ön Yüz	Foto. 34: Arka Yüz	Çiz. 34: Arka Yüz

Katalog Numarası	18	Birim	Birbuçukluk Fındık (Altın)
Müze Envanter No.	3388	Ağırlık	4,39 gr
Sultan	I. ABDÜLHAMİD	Çap	30 mm
Saltanat Yılı	H. 1187-1204 (1774-1879)	Cidar	0,8 mm
Darp Yılı	H. 1200 (1785/1786)	Foto. 35– Çiz.35	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto.36 -Çiz.36	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2013: 2416; Uslu ve bşk. 2010:182.		
<p>Sikkenin ön yüzünde ortadaki tuğrada “Abdülhamid Han bin Ahmed el-Muzaffer Daima” (Ahmed oğlu Abdülhamid Han (Allah) zaferini daim etsin) yazılıdır. Arka yüzünde ise üst kısımda kartuş içinde “13” sayısı ve kartuşun altında iki satırlık sülüs hatlı “Duribe fi İslambol 1187” (İstanbul’da darp edildi, 1774) yazısı yer almaktadır. Yazıdaki “fi” harfinin uzatılmasıyla satırlar birbirinden ayrılmıştır. En alt kısma tarih yerleştirilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzünde bulunan ortadaki kompozisyonların etrafında, iç kısımda düz bordürle çevrili dairevi inci dizisi bordür ile dış kısımda kıvrık dalların ve yaprakların dolaşarak rumi oluşturduğu kalın bordüre yer verilmiştir. Üst kısmına küçük bir delik açılmıştır.</p>			
			
Foto. 35: Ön Yüz	Çiz. 35: Ön Yüz	Foto. 36: Arka Yüz	Çiz. 36: Arka Yüz

Katalog Numarası	19	Birim	Yarım Zer-i Mahbub (Altın)
Müze Envanter No.	3363	Ağırlık	1,65 g
Sultan	III. SELİM	Çap	23 mm
Saltanat Yılı	H. 1203-1222 (1789-1808)	Cidar	1,5 mm
Darp Yılı	H. 1218 (1803/1804)	Foto. 37– Çiz.37	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 38- Çiz.38	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2013: 2499; Uslu ve bşk. 2010: 214.		
<p>Sikkenin ön yüzünde üstte “Selim Han bin Mustafa el-Muzaffer Daima” (Mustafa oğlu Selim Hân (Allah) zaferini daim etsin) yazılı III. Selim tuğrasına ve tuğranın sağında üstte yıldız motifine yer verilmiştir. Tuğranın altındaki satırlarda sülüs hatla yazılmış “Azze Nasruhû Duribe fi İslambol 1203” (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun İstanbul’da darp edildi, 1789) yazı ve tarih bulunmaktadır. Tuğra ve yazılar arasında “fi” ve “be” harfleri uzatılarak iki şerit oluşturulmuştur. Tuğranın üzerinde aşınmalar vardır. Sikkenin darbindan farklı olarak başka bir zamanda tam yuvarlak kesilmesinden dolayı tarih net görülmemektedir. Sikkenin arka yüzünde dört satırlık sülüs yazıda “Sultanü’l-Berreyni ve Hakanü’l-Bahreyni Es-Sultan ibn (15) Es-Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı Sultan oğlu (15) Sultan) yazılıdır. Üçüncü satırın sonuna “15” sayısı yerleştirilmiştir.</p>			

			
Foto. 37: Ön Yüz	Çiz. 37: Ön Yüz	Foto. 38: Arka Yüz	Çiz. 38: Arka Yüz

Katalog Numarası	20	Birim	Çeyrek Fındık (Altın)
Müze Envanter No.	3041	Ağırlık	0,82 gr
Sultan	IV. MUSTAFA	Çap	16 mm
Saltanat Yılı	H. 1222-1223 (1807-1808)	Cidar	0,5 mm
Darp Yılı	H. 1225 (1810/1811)	Foto. 39- Çiz.39	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 40- Çiz.40	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2013: 2562; Uslu ve bşk. 2010: 247.		

Sikkenin ön yüzünde IV. Mustafa'nın Mustafa Han bin Abdülhamid el-Muzaffer Daima" Abdülhamid oğlu Mustafa Hân (Allah) zaferini daim etsin" yazılı tuğrasına yer verilmiştir. Tuğranın sağına tek daldan çıkan iki yapraklı lale motifi hakkedilmiştir. Sikkenin arka yüzünde üstteki "2" rakamının altında iki satırlık sülüs hatlı "Duribe fi Kostantiniyye, 1222" (İstanbul'da darp edildi, 1807) yazı ve tarih ibaresi bulunmaktadır. Yazıların arasındaki "fi" harfinin kuyruğu uzatılmıştır. Sikkenin ön ve arka yüzündeki kompozisyon dairevi düz bordür ile sarılmıştır. Düz bordürün dışına ise testere dişli oldukça aşınmış ikinci bir bordür yerleştirilmiştir. Sikkenin yüzeyinde yoğun aşınma mevcuttur.

			
Foto. 39: Ön Yüz	Çiz. 39: Ön Yüz	Foto. 40: Arka Yüz	Çiz. 40: Arka Yüz

Katalog Numarası	21	Birim	Çeyrek Cedid Adli (Altın)
Müze Envanter No.	5207	Ağırlık	0,45 gr
Sultan	II.MAHMUD	Çap	13 mm
Saltanat Yılı	H. 1223-1255 (1808-1839)	Cidar	1 mm
Darp Yılı	H.1240 (1824/1825)	Foto. 41- Çiz.41	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 42- Çiz.42	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2014a: 2762; Uslu ve bşk. 2010: 274.		

Sikkenin merkezinde II. Mahmud'un "Adli" mahlaslı "Mahmud Han bin Abdülhamid El-Muzaffer Daima, Adli" (Abdülhamid oğlu Mahmud Hân (Allah) zaferini daim etsin) tuğrasına yer verilmiştir. Tuğranın etrafında dairevi sülüs hatla yazılmış yazı kuşağında "Sultan Selatin-i Zeman Adli Mahmud Han Zaman" (Sultanlarının Sultanı Adalet mensup olan Mahmud Han) yazılıdır. Yazının üst kısmında küçük çiçek motifi vardır. Dairevi yazının dış kısmı düz bordür ile çevrilidir. Sikkenin arka yüzünde ise merkezde "17" sayısı ve sayının altında üç satırlık sülüs hatlı yazıda

“Duribe fi Kostantiniyye el-Mahrusa 1223” (Büyük Şehir İstanbul’da darp edildi 1808) ibaresi yer almaktadır. Birinci satırdaki “fi” harfi uzatılarak düz şerit oluşturulmuştur. Bu yazı ve tarih ibaresinin etrafındaki dairevi yazı kuşağında “Dame Mülkuhu ve Saltanatahu İla Ahirü’ d-Devran” (Kıyamete kadar devleti ve saltanatı daim olsun) yazısı nakşedilmiştir. Dairevi yazının başlayıp bittiği üst noktaya çiçek motifi yerleştirilmiştir. Sikkenin kenarları tırtıklıdır ve orta kısmında aşınma mevcuttur.

Katalog Numarası	22	Birim	40 Para (Bakır)
Müze Envanter No.	187	Ağırlık	21,87 gr
Sultan	ABDÜLMECİD	Çap	37 mm
Saltanat Yılı	H. 1255-1278 (1839-1861)	Cidar	3 mm
Darp Yılı	H. 1275 (1858/1859)	Foto. 43- Çizim 43	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto.44-Çizim 44	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2014b: 3067.		

Sikkenin ön yüzündeki Abdülmecid’in tuğrasında “Abdülmecid Han bin Mahmud el-Muzaffer Daima 20 Sene” Mahmud oğlu Abdülmecid Han, (Allah) zaferini daim etsin 20 Sene) yazılıdır. Tuğranın sağında tek daldan çıkan yapraklı gül ve gonca motifi hakkedilmiştir. Tuğranın altında “20” sayısı ve en altta “sene” ibaresi yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde merkeze “40” sayısına yer verilmiştir. Sayının etrafında dairevi formda sülüs hatlı yazıda “Azze Nasruhü, Duribe fi Kostantiniyye, Sene 1255” (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun, İstanbul’da darp edildi, Sene 1839) ibaresi bulunmaktadır. Sikkenin ön ve arka yüzünün kenarında dairevi formulu testere dişli bordür vardır.

Katalog Numarası	23	Birim	Bakır (20 Para)
Müze Envanter No.	103	Ağırlık	10,452 gr
Sultan	ABDÜLAZİZ	Çap	31 mm
Saltanat Yılı	H. 1277-1293 (1861-1876)	Cidar	2 mm
Darp Yılı	H. 1278 (1861/1862)	Foto. 45- Çizim45	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 46 -Çizim46	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2014b: 3155.		

Sikkenin ön yüzünde üstte Abdülaziz Han bin Mahmud el- Muzaffer Daima (Mahmud oğlu Abdülaziz Han (Allah) zaferini daim etsin) yazılı Abdülaziz'in tuğrasına yer verilmiştir. Tuğranın altında "1 Sene" yazmakta olup bu ibarenin altında yarım daire şeklinde "Dersaadete Mahsus Sikke-i Nuhasiyedir" (Dersaadete ait Bakır sikkedir) yazılıdır. Sikkenin arka yüzünde merkeze "20" sayısı yerleştirilmiştir. Sayının etrafı, dairevi formda yerleştirilen sülüs hatlı "Azze Nasruhû Duribe fi Kostantiniyye Sene 1277" (Allah'ın aziz yardımını onunla olsun İstanbul'da darp edildi, Sene 1861) yazısı ile çevrelenmiştir. Sikkenin sol alt kısmına, yazının dışına, natüralist formda gül motifi nakşedilmiştir. Sikkenin ön ve arka yüzündeki kompozisyonların etrafında dairevi formlu testere dişli bordür ile sarılmıştır. Sikkenin ön yüzünde patina (koruyucu tabaka) ile kaplı iken arka yüzündeki patina tabakası temizlenmiştir.

			
Foto. 45: Ön Yüz	Çiz. 45: Ön Yüz	Foto. 46: Arka Yüz	Çiz. 46: Arka Yüz

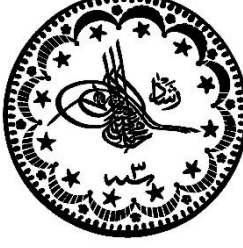

Katalog Numarası	24	Birim	2 Kuruş (Gümüş)
Müze Envanter No.	405	Ağırlık	2,37 gr
Sultan	II. ABDÜLHAMİD	Çap	23 mm
Saltanat Yılı	H. 1293-1327 (1876-1909)	Cidar	1,1 mm
Darp Yılı	H. 1322 (1904/1905)	Foto. 47 – Çizim47	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 48-Çizim 48	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2014b: 3245.		

Sikkenin ön yüzünde merkezde yer alan II. Abdülhamid'in tuğrasında "Abdülhamid Han bin Abdülmecid el-Muzaffer Daima (Abdülmecid oğlu Abdülhamid Hân (Allah) zaferini daim etsin) yazılı olup altında ise "29 Sene" ibaresi nakşedilmiştir. Tuğranın sağ üst köşesine "El-Gazi" mahlası hakkedilmiştir. Sikkenin arka yüzünde ise üç satırlık sülüs hatlı "Azze Nasruhû Duribe fi Kostantiniyye 1293" (Allah'ın aziz yardımını onunla olsun İstanbul'da darp edildi, 1876) ibaresi yazılıdır. Ön ve arka yüzündeki kompozisyonların etrafında daire oluşturacak şekilde aralıklı olarak yerleştirilen beş kollu küçük yıldız motifleriyle çevrelenmiştir. Sikkenin kenarlarına dairevi formlu testere dişli bordür yerleştirilmiştir. Sikkenin altında kenar kısmında aşınma mevcuttur.

			
Foto. 47: Ön Yüz	Çiz. 47: Ön Yüz	Foto. 48: Arka Yüz	Çiz. 48: Arka Yüz

Katalog Numarası	25	Birim	5 Kuruş (Gümüş)
Müze Envanter No.	400	Ağırlık	5,99 gr
Sultan	V. MEHMET REŞAD	Çap	24 mm

Saltanat Yılı	H.1327-1373 (1909-1918)	Cidar	1,3 mm
Darp Yılı	H. 1330 (1911/1912)	Foto. 49- Çizim 49	Ön Yüz
Darp Yeri	Kostantiniyye (İstanbul)	Foto. 50-Çizim 50	Arka Yüz
Referans	Damalı, 2014b: 3322.		
Sikkenin ön yüzündeki “Adli” mahlaslı tuğrada “Mehmed Han bin Abdülmecid el- Muzaffer Daima, Reşad” (Abdülmecid oğlu Mehmed Hân (Allah) zaferini daim etsin, Reşad) yazılı olup altında “3 Sene” ibaresi yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde merkezde üç satırlık sülüs hatlı yazıda “Azze Nasruhû Duribe fi Kostantiniyye 1327” (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun, İstanbul’da darp edildi, 1909) ibaresi yazılıdır. Sikkenin ön ve arka yüzündeki merkezdeki kompozisyonların etrafında dairevi şekilde aralıklı olarak yerleştirilen on iki adet yıldız ile yıldızların etrafında daire oluşturacak şekilde dizilmiş dilimli hilal motifleri çevrelemiştir. Hilallerin dış kısımlarında aralara denk gelecek şekilde penç motifleri nakşedilmiştir. Sikkenin kenarlarında ise testere dişli bordür görülmektedir.			
			
Foto. 49: Ön Yüz	Çiz. 49: Ön Yüz	Foto. 50: Arka Yüz	Çiz. 50: Arka Yüz

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Osmanlı Devleti uzun süren hakimiyeti ve geniş topraklara yayılımıyla farklı darphanelerde milyonlarca sikke darp ettirmiştir. Bu sikkelerin malzemeleri, üzerinde yer alan yazı ve süslemelere bakıldığında ekonominin, toprak genişliğinin ve ince bir zevkin ürünü olan süslemelerin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır.

Katalogdaki sikkelerin malzemelerine bakıldığında Osmanlı Devleti’nin darp ettirdiği sikkelerden İznik Müzesi’nde yer alan örnekler; altın, gümüş ve bakır olarak üçe ayrılmaktadır. Katalogda 01,02, 03, 04, 05, 06, 07,08, 10, 14, 16, 24, 25 numaralara ait on üç adet gümüş sikke, 09, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 21 numaralı on adet altın sikke, 22, 23 numaralı iki adet bakır sikke yer almaktadır. İlk sultani darp edilmeden önce, Osmanlı Devleti’nin kuruluş aşamasındaki zorluklarla uğraştığı ve gümüş sikkelerin fazlalığından gümüş madenlerinin hakimiyetini aldığı anlaşılmaktadır.

Sikkeler üzerinde yer alan yazılar darp edildiği dönem hakkında araştırmacılara ipuçları vermektedir. İslami sikkelerde hükümdarın ismi, tuğrası veya mührü dışında hükümdar için yazılan dualar, Hükümdarın hilafeti, peygamberler ve halifeler yer almaktadır. Osmanlı sikkelerinde de erken dönemlerde ön yüz olarak belirlediğimiz tarafta Osmanlı sultanlarının ismi yer alırken arka yüzde sultana dua, darp yeri, darp tarihleri yer almaktaydı. Sonraki dönemlerde ise genel olarak ön yüzde tuğra, arka yüzde ise yazı (dua), darp yeri ve tarihleri yer alırdı. Katalogda 01, 02, 03, 04, 05, 06, 10 numaralı sikkelerde “Hallede mülkuhu (Devletin daim olsun)” yazısı görülmektedir. Devletin varlığı, birliği ve her daim ayakta kalması için nakşedilen bu yazı, sikkelerde bazen tek başına bazen başka yazı veya dualarla birlikte yer almaktadır. Osmanlı sikkelerinde yoğun olarak kullanılan bir diğer yazı ise 06, 07, 08, 09, 11, 12, 13, 15, 19, 22, 23, 24, 25 numaralı sikkelerde yer alan “Azze nasruhu (Allah’ın aziz yardımı onunla olsun)” yazısıdır. Sultanın devlet yönetiminde ve savaşlarda Allah’ın aziz yardımına mazhar olmasını ve Allah’ın izniyle yönetim ve savaşlarını idare etmesini dilemiştir.

Hemen hemen her dönemde altın, gümüş ve bakır sikkelerde kullanılan bir yazıdır. Osmanlı sultanilerinde sıklıkla görülen yazılardan biri ise katalogda 09 numaralı sikkenin arka yüzünde yazılı olan “Daribü’n- Nadri Sahibü’l-İzzi ve N’-Nasri Fi’l -Berri ve’l-Bahri (Altın kestiren İzzet sahibi ve Allah’ın yardımıyla Karada ve denizde hakim olan)” yazısıdır. Kanuni Sultan Süleyman’a ait olan bu sikkede yer alan dua kendinden önceki sultanlarında kullandığı bir yazıdır. Sultanın, altın sikke darp ettirdiği ve kara ile denize hükmettiği vurgulanmıştır. Osmanlı Devleti’nin geniş topraklara sahip olması ve deniz savaşlarında aldığı başarıların vurgulandığı yazı sikkelerde yoğun olarak darp edilmiştir. Osmanlı devletine ait darphanelerde özellikle Halep, Şam, Cezayir, Tunus gibi darphanelerdeki yazılarda bazı farklılıklar görülebilmektedir. Katalogda 10 numaralı III. Murad sikkesinde Hallede Mülkuhu ve Sultanehu ve Eyyede Hilafetehu ve Adaletehu (Devleti ve Sultanlığı devamlı ve hilafeti ve adaleti kuvvetli olsun)” yazılı olup devlete sultanının sürekliliğine ve I. Selim’den itibaren Osmanlıya geçen hilafet makamına ve adaletle vurgu yapılmıştır. Katalogda 11-12-13-14-15-16-19 numaralı sikkelerin arka yüzünde dört satırlık sülüs hatla yazılmış olan, altın ve gümüş sikkelerin arka yüzüne sıklıkla nakşedilen yazı ise Sultanu’l-Berreyni Ve Hakanü’l-Bahreyni Es-Sultan ibn Es –Sultan” (İki karanın Sultanı ve iki denizin Hakanı Sultan oğlu Sultan)”dır. Sultanların soyunun vurgulandığı, toprakların ve deniz hakimiyeti genişliğinin anlatıldığı yazı altın ve gümüş sikkelerde sıklıkla kullanılmıştır. Bunlar dışında özellikle sahtelerinin üretimine karşı bazı sikkelerde ortadaki yazının etrafında yine dairevi yazı kuşağı yer almaktadır. Katalogda 21 numaralı II. Mahmud’a ait sikkede bu amaçla yazılmış yazılar yer almaktadır. Ön yüz tuğra etrafındaki dairevi yazıda “Sultan Selatin-i Zeman Adli Mahmud Han Zaman” (Sultanlarının Sultanı Adaletle mensup olan Mahmud Han) arka yüzündeki dairevi yazı kuşağında ise “Dame Mülkuhu ve Saltanataühu İla Ahirü’d-Devran (Kıyamete kadar devleti ve saltanatı daim olsun)” ibaresi yer almaktadır.

Fethedilen topraklarda hükümdarların yaptıkları ilk icraatlardan biri kendi adlarına sikke bastırmaktadır. Eski hükümdara ait sikkelerin toplatılarak, o topraklarda yeni hükümdarın adının yazılı olduğu sikkeler piyasaya sürülmektedir. Osmanlı Devleti, üç kıtaya yayılan fetih politikası sayesinde birçok darphanede sikke bastırmıştır. Bunlardan Bursa, Edirne, Kostantiniyye Mısır, Tunus, Cezayir gibi büyük darphaneler dışında küçük darphanelerde bulunmaktadır. Katalogda darp yeri bulunmayan üç sikke dışında yer alan farklı bölgelere ait sikkeler yer almaktadır. Bu sikkelerden on bir adeti Kostantiniyye darphanesine aittir. Bunun dışında iki adet Bursa darphanesi, dört adet mısır darphanesi, birer adet Edirne, Kratova (Makedonya), Amasya, Dımişk (Suriye), Halep(Suriye) darphanelerine ait sikke bulunmaktadır.

Sikkelerde yer alan yazı, tuğra ve süsleme kompozisyonlarının sınırlandırılması için ve estetik açıdan güzel görünmesi için yapılan bordürler dönem dönem farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sikkenin şekline uygun olarak daire formda yapılan bordürler bazen sikkenin bir yüzünde iki adet veya üç adet yapılmaktadır. Sikkelerin kenarlarında uç kısımlara yapılan bordürler sikkelerin kenarlarının kesilmesini önlemek için yapılmıştır. Genellikle geometrik olarak yapılan bu bordürlerin bazen bitkisel süslemelerle zenginleştirildiği örnekler de bulunmaktadır. Düz bordür, yazı veya kompozisyonların sınırlarını belirlerken çizimi ve sikke kalıbına nakşedilmesi kolay olduğundan sikkelerin birçoğunda kullanılmıştır. İnci dizisi bordür sikkelerde genellikle düz bordürün çevresini sarmaktadır. Düz bordüre göre daha hareketli bir görünüme sahiptir. Noktaların belirli aralıklarla dizilmesiyle oluşan bu bordür erken dönemlerde daha çok görülmektedir. Noktaların büyüklük ve küçüklüklerinin değiştiği inci dizisi bordür bazen iki sıra halinde çift bordür olarak da kullanılmıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinde kullanım sıklığı azalmıştır. Katalogda yer alan 01-02-05-07-09-10-11-12-13-14-17-18 numaralı sikkelerdeki inci dizisi bordür kompozisyonlara uygun olarak dairevi formda yapılmıştır. Noktaların art arda dizilmesiyle oluşan bu kompozisyon sikkelere hareketlilik sağlamıştır. Sikkelerdeki inci dizisi bordürlerin bazıları sikkenin kesilmesi veya darptan kaynaklı olarak görülmemektedir. Sikkelerde ince bordürler olduğu gibi kalın bordürlerde bulunmaktadır.

Katalogda 18 numaralı sikkede kıvrık dallardan oluşan bordür yer almaktadır. Özellikle ince cidarlı ve geniş sikkelerde kullanılan kalın bordürler kompozisyonu çevrelediği gibi yazıların dışında kalan kısmı da doldurmuştur. Yıldız ve ay yıldızlı bordürler, sikkelerde son dönemlerde sıklıkla kullanılmıştır. Yıldız motifi Osmanlı sikkelerinde yoğun olarak tercih edilip bordür olarak da daire oluşturacak şekilde belli aralıklarla dizilmiştir. 24 numaralı örnekte olduğu gibi kompozisyonun etrafında yer almakta olup sikkenin kenarlarında testere dişli bordür çevrelemiştir. Katalogda 25 numaralı sikkede ise ay yıldız şeklinde bordüre yer verilmiştir. Ay motifi dilimli şekilde işlenmiş olup birbirine değmeyecek şekilde dairevi olarak dizilmiştir. Ay motiflerinin ortasında küçük yıldız motifleri bulunmaktadır

Sikkelerde bulunan küçük geometrik şekillerde en çok saadet düğümü, tirfil motifi ve yıldız motifi gelmektedir. Genellikle sikkelerin yazıları arasına yerleştirilen bu motifler boşlukları doldurmak için kullanılmıştır. Katalogda yer alan 01, 09, 10, 11, 12, 13, 14 numaralı sikkelerde saadet motifi bulunmaktadır. Saadet düğümü veya düğüm motifleri daha çok Suriye, Tunus, Cezayir, Mısır darphanelerinde kullanılmakta olup Kostantiniyye darphanesinde de altın sikkelerde yoğun olarak nakşedilmiştir. Tirfil motifi katalogda 06, 11, 14, 16 numaralı sikkelerde mevcuttur. Bu motif hat sanatında da kullanılmış olup boşlukları doldururken yazıya uygun şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Yıldız motifi Mührü Süleyman olarak bir adet sikkede yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde yer alan bu motif içine ve etrafına yazılar serpiştirilerek farklı bir kompozisyon elde edilmiştir. Küçük yıldızların 10, 16, 19, 24, 25 numaralı sikkelerde kullanımı hem tuğranın sağ tarafında hem bordür olarak hem de yazılar arasına yerleştirilerek yapılmıştır.

Bitkisel süslemeler geometrik süslemeler kadar olmasa da sikkelerde yer bulmuştur. Bordürlerde genellikle dairevi formlu düz bordürler arasında sarmal bir şekilde kompozisyonu çevrelemektedir. Katalogda 18 numaralı sikkenin ön ve arka yüzünde düz şeritler arasında yer alan kıvrık dalların birbirine sarmal bir şekilde dolandığı görülmektedir. Bordürler dışında bitkisel süslemeler yoğun olarak tuğraların sağ tarafında veya yazı aralarında yer almaktadır. Gül ve lale motifinin sıklıkla kullanıldığı dönemlere göre bu çiçeklerde dönemlere göre veya sultana göre değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır (Ölçer, 1970:19). Penç motifi yine sikkelerde satır aralarında boşlukları doldurmak için veya bordürlere hareket sağlamak için kullanılmıştır. Bu çalışmamızdaki sikkelerden 22, 23 numaralı sikkelerde gül motifi, 20 numaralı sikkede lale motifi ve 10, 25 numaralı sikkelerde penç motifine yer verilmiştir.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin darp ettirdiği sikkelerden örnekleri incelediğimizde, sikkelerin alışverişlerde kullanılan birer metal parçası olmasına rağmen, sultanın ismini veya tuğrasını taşıması aslında onları birer devlet temsili haline getirmiştir. Bu metal parçalarının usta nakkaşlar tarafından birer sanat eseri gibi işlendiği görülmektedir. Boyutlarının küçük olmasına rağmen ustalıkla işlenen dönemin bilgileri ve dualar ile Osmanlı dönemini anlatması açısından önem arz etmektedir. Sikkelerin her biri, yüzeyine işlenen darp bilgileri, tuğralar ve dualar ile darp edildiği dönemden bilgiler veren objektif belge niteliğindedir. Günümüzde yapılan kazılarla ortaya çıkan ve müzelere satın alma yoluyla gelen sikkelerin incelenmesiyle Osmanlı devletindeki araştırmalara önemli bir katkı sunacaktır. Osmanlı'nın altı yüz yıldan fazla süren hükümdarlığı boyunca darp edilen milyonlarca sikke bize dönemin ipuçlarını vermektedir. Müzelerde teşhirde veya depolarda bulunan sikkelerin incelenmesi, darp edildiği dönemdeki bölge, ekonomik durum gibi verilere ışık tutacaktır.

Kaynakça

Artuk, İ. & Artuk, C. (1974). İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, II. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

- Ayverdi, E. H. (1989). Osmanlı Mimarisinin İlk Devri: Ertuğrul, Osman, Orhan Gaaziler, Hüdavendigâr ve Yıldırım Bayezid, 630-805 (1230-1402). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Bölükbaşı, Ö. F. (2013). 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Darbhane-i Amire. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Damalı, A. (2010a). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 1. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2010b). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 2. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2011a). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 3. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2011b). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 4. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2012). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 6. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2013). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 7. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2014a). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 8. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2014b). Osmanlı Sikkeleri Tarihi, 9. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları
- Damalı, A. (2014c). A'dan Z'ye Osmanlı Nümismatik El Kitabı. Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Kazım, M. (1327) "Darphanenin Ahval Dahiliyesi", Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, 9. Cüz, 551-557.
- Ölçer, C. (1966). Son Altı Osmanlı Padişahı Zamanında İstanbul'da Basılan Gümüş Paralar, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Ölçer, C. (1970). Sultan Mahmud II Zamanında Darp Edilen Osmanlı Madeni Paraları Han Devri Osmanlı Madeni Paraları, İstanbul: Yenilik Basımevi.
- Sahillioğlu, H. (1993). "Darphane". TDV İslam Ansiklopedisi. (VIII, s.501-505). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Sahillioğlu, H. (1999). "The Introduction of Machinery In The Ottoman Mint", Studies On Ottoman Economic and Social History Ircica , İstanbul, 83-103.
- Sahillioğlu, H. (2011). Darphane. B. Arı (Editör). Anadolu'da Paranın Tarihi. Ankara: TCMB Yayınları, 214-221
- Tekin, O. (2009). "Sikke". TDV İslam Ansiklopedisi. (XXXVII, s.179-184). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tekin, O. (1998). Eskiçağda Para Antik Nümismatiğe Giriş. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

Tızlak, F. (1999). Osmanlı Devleti'nde Madencilik. Osmanlı 3. G. Eren. (Editör). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 312-321.

Uslu, K.; Bayezıt M. F., & Kara, T. (2010). Osmanlı İmparatorluğu Madeni Paraları (1687-1840). İstanbul: Osmanlı Nümismatik Kültür Yayını.

Pere, N. (1968). Osmanlılarda Madeni Paralar. İstanbul: Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madeni Paraları Koleksiyonu.

Yılmaz, A. (2019). İznik Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

(<http://www.bursakulturturizm.gov.tr/TR-94268/iznik-muzesi.html> (Erişim Tarihi: 12.08.2019)).